

OBSAH

Barbora Gábelová – Jančíová:
Výsledky bratislavského summitu Bush – Putin z pohľadu USA
Bratislava Summit Outcomes – the American Viewpoint

Miroslav Gyűrösi:
Americké a ruské strategické jadrové sily (1. časť)
American and Russian Strategic Nuclear Forces

Karol Korba:
Protiteroristické stratégie USA a Ruskej federácie
Anti-terrorist Strategies of the USA



BEZPEČNOSTNÉ ANALÝZY
ČÍSLO 2/2005

REDAKČNÁ RADA
Ivan Hromada
Matúš Korba
Róbert Ondrejcsák
Ivo Samson
Marek Šťastný
Vladimír Tarasovič
Tomáš Valášek

Prílohu pripravuje CSS
v spolupráci s R. C. SPPA, n. o.

Centrum bezpečnostných štúdií
Centre for Security Studies (CSS),
Odbojárov 10/a (FSEV UK),
820 05 Bratislava.
Telefón/fax: 00421-2-5564 4117

ČO PRINIESOL A ČO NEPRINIESOL SUMMIT BUSH – PUTIN

Z realistického pohľadu bratislavský summit najvyšších politických predstaviteľov USA a Ruskej federácie vyriešil len málo: prezidenti neuzavreli kauzu ruskej podpory jadrového programu pre Irán, Vladimir Putin sa nezaviazal, že Rusko prestane dodávať zbrane Sýrii či Venezuele a George Bush nesľúbil Rusku okamžitý vstup do Svetovej obchodnej organizácie (WTO) kvôli afére Jukos. V rozhovoroch nerezonovala otázka demokracie a slobody médií v Rusku, ani otázka oklieštenia práv jednotlivých federálnych republík, krajov a oblastí priamo si voľit svojich prezidentov a gubernátorov.

Trecích plôch medzi Ruskou federáciou a USA je toľko, že naozaj len oportunistický pragmatizmus pomohol zakončiť summit aspoň všeobecnými vyhláseniami o tom, ako sa obe veľmoci stavajú k problémom sveta.

Prezidenti Bush a Putin sa na summite zhodli celkom na ôsmich iniciatívach viac-menej deklaratívneho charakteru. Chýba im totiž záväzná identifikácia konkrétnych nástrojov, ktorými chcú svoje ciele zrealizovať. Bez sankčných mechanizmov zvyknú takéto deklaratívne vyhlásenia príliš rýchlo podliehať politickým výkyvom a následne voľnej interpretácii.

Prvým „balíkom“, ktorý vzišiel zo summitu, je spolupráca USA a Ruskej federácie v otázkach bezpečnosti, najmä jej jadrovej zložky. Prezidenti sa dohodli, že „zvýšia spoluprácu“ pri schopnosti reagovať na jadrový alebo rádiodiologický incident. Ide aj o spoluprácu pri transparentnosti technických metód, ktoré môžu pomôcť vyriešiť takýto incident. Obe strany sa špecificky venovali problematike jadrového paliva a konkretizovali spracovanie nízko obohateného a vysoko obohateného uránu, menovite jeho export do tretích krajín a povinnosť návratu do krajín pôvodu – USA a Ruskej federácie. V ľudskej reči to znamená, že krajiny, ktoré si budujú vlastný jadrový program, budú povinné vrátiť nebezpečné komponenty vyhooreného jadrového paliva, ktoré by mohli byť zneužitú na vývoj jadrových zbraní.

Americko-ruský dohovor súvisí s naplnením rezolúcie BR OSN č. 1540, ktorá vyzýva na posilnenie kontroly exportu citlivých materiálov s cieľom zabrániť, aby sa teroristom dostali do rúk komponenty na výrobu zbraní hromadného ničenia. Praktickú účinnosť tejto rezolúcie však pokladajú za dosť problematickú všetci, ktorí sledovali či priamo zažili katastrofickú neschopnosť BR OSN zaistiť bezpečnosť kdekoľvek sa rozhodovalo o vojne a mieri.

Ďalšia časť rozhovorov sa týkala ruskej ekonomickej izolácie. Hospodárske prežívania Ruska závisí od exportu ropy a finančne

a politickej ceny ropy (resp. zemného plynu). Pozíciu pasívneho aktéra na svetovej ekonomickej scéne môže Ruská federácia zmeniť iba tým, že sa dostane do elitnej skupiny – WTO. Tam sa rozhoduje a distribuuje, tam sa viac rokuje v polohe rovný s rovným. Prezidenti sa preto dohodli, že sa budú „spoločne usilovať“ o vstup Ruska do WTO a v záverečnom dokumente (zápisnici) dokonca zaznel aj cieľový dátum – nič smelšie ako rok 2005!

Energetická spolupráca bola treťou témou summitu. Za všeobecnými zneniami záverov z tohto bodu rokovania o spolupráci amerických a ruských rezortov priemyslu a energetiky, o rozvíjaní „energetického dialógu“ a o potrebe integrovať Rusko do globálnej svetovej ekonomiky sa nakoniec objavuje hmatateľný výsledok – Ruská federácia prisľúbila dodávky vyššieho objemu ropy na americký trh.

Štvrtou témou summitu bola otázka, o ktorej obaja prezidenti dobre vedeli, že patrí k absolútnej prioritě: boj proti medzinárodnému terorizmu. Ruský minister obrany Sergej Ivanov a americká ministerka zahraničných vecí Condoleezza Riceová podpísali dohodu o výmene informácií medzi Ruskou federáciou a USA, ktorá sa týka „kontroly“ predaja prenosných protivzdušných raketových riadených striel (ide o americké *stingery* a ruské *igly*). Predaj týchto striel sa nijako neredukuje, len sa zvyšuje vzájomná informovanosť, aby sa tieto zbraňové systémy nedostali do rúk teroristom.

Piatou témou summitu bola spolupráca vo vesmíre. Jej cieľom nebolo riešiť aktuálne otázky bezpečnosti, ale skôr manifestovať tradíciu, že USA a Ruská federácia pokračujú v programe, ktorý kedysi tvoril dôležitú časť agendy americko-sovietskych vzťahov.

Ďalšie tri témy už predstavovali len menej dôležitý dodatok k širokej bilaterálnej agende Ruskej federácie a USA, ak ich berieme z hľadiska užších záujmov Slovenska. Išlo o „zlepšenia spolupráce“ v oblasti humanitných katastrof, o snahu USA a RF zvýšiť počet výmenných programov študentov, učiteľov, zástupcov „biznisu“ a ôsmy bod sa venoval boju proti HIV/AIDS.

Prezidenti dvoch veľmi dôležitých štátov prišli na Slovensko na počiatku ich ďalšieho volebného obdobia a povedali entite nazývanej svet, že spolu naďalej komunikujú a že platia hlavné dohody o partnerstve, ktoré uzavreli predtým. Nepovedali síce všetko, čo sa od nich očakávalo, ale na druhej strane v podmienkach súčasnej globálnej bezpečnostnej nestability toho nepovedali ani málo.

Ivo Samson

VÝSLEDKY BRATISLAVSKÉHO SUMMITU BUSH – PUTIN Z POHLADU USA

Summit prehnaných očakávaní. Tak nazvali februárové stretnutie prezidentov Spojených štátov amerických a Ruskej federácie v Bratislave niektorí novinári. Z retrospektívy sa zdá, že summit a najmä osobitné bilaterálne rokovania slovenskej strany s americkou a ruskou delegáciou, mali veľký význam predovšetkým pre samotné Slovensko. Z hľadiska dlhodobých cieľov slovenskej diplomacie a imidžu krajiny bol summit nepochybne úspechom. Aký mal však význam pre USA?

Na tlačovej besede po stretnutí prezidentov USA a Ruska, 24. februára, G. Bush komentoval výsledky spoločného stretnutia nasledujúco: „Dohodli sme sa na zintenzívnení ochrany jadrových zbraní a materiálu v našich štátoch i vo svete... Zhodli sme sa v tom, že Irán by nemal vlastniť zbrane hromadného ničenia... Dohodli sme sa na zrýchlení rokovaní o vstupe Ruska do Svetovej obchodnej organizácie... Dohovorili sme sa na spoločnom hľadaní mieru pre Blízky východ“. Bush ruskému partnerovi tlmočil aj presvedčenie, že je v záujme USA, aby Rusko bolo silným a životaschopným partnerom. Ešte pred začiatkom zahraničnej cesty amerického prezidenta po Európe však najväčšiu pozornosť médií, mimovládnych demokratických aktivistov a predstaviteľov niektorých európskych štátov vyvolávala otázka demokracie v Rusku. S ohľadom na leitmotív Bushovej cesty a zahraničnopolitických priorít v druhom funkčnom období, ktoré sa majú niesť v znamení posilňovania demokracie a slobody vo svete, to nie je nič prekvapujúce. Kvalita demokracie v Rusku a ruská politika k susedným štátom (najmä Ukrajine a Bielorusku) tak tesne pred summitom odsunula do úzadia ostatné pragmatické otázky bilaterálnych americko-ruských vzťahov. Stanoviská oboch prezidentov na tlačovej besede po stretnutí však zrejme mnohých sklamali.

DEMOKRACIA, DEMOKRACIA, DEMOKRACIA

Je známe, že medzi Bushom a Putinom panujú priateľské vzťahy, ktoré sa zintenzívnili a prehĺbili najmä po teroristických útokoch 11. septembra 2001. Ku koncu Bushovho prvého funkčného obdobia však obaja lídri nemali dostatok možností stretnúť sa osobne a prediskutovať prípadné problémy. Stažnosti demokratických aktivistov v Európe a v USA na stav ľudských práv a demokracie v Rusku, tlak republikánov, demokratov i zástupcov súkromného sektora so zreteľom na Jukos, ako aj rôzne podozrenia z využívania špiónážnych metód v ruskej zahraničnej politike pred summitom vystupňovali nepriateľské nálady verejnosti v oboch krajinách. V amerických (aj v európskych) médiách sa od začiatku roku 2005 množili články kritizujúce stav demokracie a dodržiavanie ľudských práv v Rusku či neprimerané zásahy Moskvy do vnútorných záležitostí susedných štátov (prezidentské voľby na Ukrajine). V ruských médiách sa zas, podobne ako v Európe počas irackej krízy, zdvihla antiamerická a vo všeobecnosti antizápadná vlna.

V tomto kontexte mnohí právom očakávali, že bratislavský summit Busha a Putina bude konfrontačný a otvorí ostrú diskusiu o vyššie uvedených témach. Napokon, naznačil to aj samotný Bush, keď na stretnutí s predstaviteľmi EÚ v Bruseli (22. februára) zaujal tvrdý postoj voči ruskému prezidentovi Putinovi a kritizoval prístup Moskvy k dodržiavaniu slobody tlače. Prezident USA doslova povedal: „Ak chce Rusko urobiť pokrok ako európske krajiny, tamojšia vláda musí obnoviť svoj záväzok voči demokracii a vláde zákona“. Americký prezident súčasne nenechal

nikoho na pochybách, že bude podporovať rozvoj demokracie na Ukrajine, v Gruzínsku a v ďalších postsovietskych republikách. Napokon dodal, že USA aj EÚ sa musia vo svojich rozhovoroch s Moskvou sústrediť predovšetkým na demokratické reformy.¹

Napriek očakávaniam sa však počas stretnutia Bush – Putin nič zásadné nestalo, čo mnohí označili za jedno z pozitív.² Oba štátnici odolali vonkajším i vnútorným tlakom a predišli kríze v bilaterálnych vzťahoch. Pozitívne tiež možno zhodnotiť, že obe strany v Bratislave podpísali niekoľko spoločných iniciatív, ktoré sa týkali zrýchlenia vstupu Ruska do Svetovej obchodnej organizácie (WTO), spolupráce v energetickej oblasti a jadrovej bezpečnosti. Spornou sa napokon nestala ani otázka Iránu, konkrétne spolupráca Ruska a Iránu v oblasti jadrovej energetiky. A prezident sa zhodli aj na tom, že sú proti tomu, aby Severná Kórea a Irán disponovali jadrovými zbraňami, hoci podobne ako európski spojenci, aj ruská strana má odlišný názor na dosiahnutie spoločných cieľov.

Hoci americký denník The New York Times po summite v Bratislave upozornil na „ochladenie“ vzťahov medzi Bushom a Putinom oproti ich prvému stretnutiu v roku 2001, summit bol do istej miery úspechom. Oba štátnici totiž pochopili, že napriek odlišnostiam v prístupe k riešeniu viacerých otázok medzinárodných vzťahov sa jednoducho navzájom potrebujú – či už ide o Irak, Irán, Blízky východ alebo Severnú Kóreu. Je potom pochopiteľné, že napriek očakávanej a avizovanej kritike demokracie a ľudských práv v Rusku, prezident Bush bol v Bratislave v odpovediach na otázky novinárov na túto tému veľmi zdržanlivý a oslovoval Putina „môj priateľ“.

SUMMIT OPTIKOU EURÓPSKEJ CESTY

Hodnotenie výsledkov stretnutia prezidentov USA a Ruskej federácie v Bratislave však treba zasadiť do širšieho rámca Bushovej cesty po Európe. Ak bratislavský summit získal označenie „summit prehnaných očakávaní“, Bushove rokovania s predstaviteľmi NATO a EÚ v Bruseli získali označenie „ofenzíva šarmu“.

Medzi najsledovanejšie udalosti pritom patrilo práve tzv. mini-summit NATO v Bruseli (22. februára), prvé stretnutie najvyšších predstaviteľov členských štátov aliancie po Bushovom znovuzvolení. Z pohľadu amerického prezidenta boli ciele summitu jasné – pokúsiť sa o povestnú „hrubú čiaru“ za minulými nezhodami kvôli Iraku, obnoviť, resp. povzbudiť vzájomnú spoluprácu a získať podporu spojencov pre aspoň čiastočné zapojenie aliancie do povojnovej rekonštrukcie Iraku. Prioritou amerického prezidenta bolo zdôrazniť partnerom i európskej verejnosti, že NATO zostáva kľúčovým pre vzťahy Washingtonu s Európou. Chcel tým vyvrátiť dohady o znížení významu aliancie v kontexte novej americkej bezpečnostnej stratégie, a najmä zmierniť interpretáciu niektorých výrokov ministra obrany Donalda Rumsfelda, týkajúcich sa používania princípu *coalition of the willing* (koalície ochotných) alebo *cherry-picking* (vyberanie čerešní) v ďalších

zahraničnopolitických aktivitách USA. Práve tieto výroky totiž vzbudili najväčšie dohady o odklone Spojených štátov od predchádzajúcich spojenectiev a o presadzovaní ich vlastnej politiky bez konzultácie, resp. bez snahy o získanie súhlasu partnerov.

Americká strana naznačuje v hodnotení mini-summitu NATO čiastočnú spokojnosť. Čiastočnú preto, že hoci Bush počas summitu zdôrazňoval význam NATO pre americkú zahraničnú politiku, podľa niektorých komentátorov bolo zrejme, že Francúzsko a Nemecko naďalej presadzujú predovšetkým významnejšiu rolu Európskej únie v transatlantickom dialógu. A neúplný bol aj úspech amerického prezidenta pri získavaní podpory NATO pri povojnovej rekonštrukcii Iraku. Bushovi sa podarilo získať podporu Aliancie pre tréningovanie irackých bezpečnostných síl, čo na tlačovej besede po summite označil za jeden z najvýznamnejších výsledkov stretnutia. Samozrejme, najdôležitejším výsledkom bolo, že sa mu podľa jeho vlastného presvedčenia podarilo zažehnať bývalé rozpory medzi spojencami s ohľadom na vojnu v Iraku. Príspevok NATO vo forme vyslania 159 inštruktórov a poskytnutia prostriedkov vo výške 3,5 mil. eur však ani zďaleka nedosahuje pôvodnú požiadavku Washingtonu a misia NATO je malá aj v porovnaní s tréningovým programom USA v Iraku.

Navonok sú vzťahy medzi USA a európskymi spojencami po spore o Iraku napravené a urovnané. V spoločnej deklarácii členských štátov vyjadrili presvedčenie, že aliancia je dôležitým fórom pre bezpečnostné konzultácie medzi Európou a Severnou Amerikou. Prezident Bush navyše po summite zdôraznil politickú úlohu NATO ako „prioritného fóra“ pre americko-európske vzťahy. Podľa niektorých diplomatov však bol text spoločnej deklarácie predmetom zákulisných nezhôd a jeho dikcia naznačuje, že Nemecku sa podarilo presadiť zdôraznenie úlohy EÚ i posilnenej spolupráce s OSN popri označení NATO ako „fóra“ pre konzultáciu a koordináciu.

Podobný priebeh malo aj stretnutie amerického prezidenta s predstaviteľmi Európskej únie, ktoré sa uskutočnilo ešte v ten istý deň v Bruseli. Hlavným Bushovým cieľom bolo tlmočiť predstaviteľom únie podporu USA pre posilnenie váhy EÚ v medzinárodných vzťahoch a podporu pre pokračovanie európskej integrácie. Snažil sa tak vyvrátiť obavy niektorých európskych politikov z toho, že Washington vníma úniu ako konkurenta a neželá si, aby sa stala silným politickým hráčom. „Je v našom záujme, aby bola Európa silná,“ uviedol Bush a dodal: „Je v našom záujme, aby Európska únia prekonala akékoľvek existujúce problémy a stala sa dlhodobým, životaschopným a silným partnerom.“ V praktickej politike označil za prioritnú oblasť spolupráce Blízky východ, kde majú USA aj Európa spoločné záujmy a spoločnú víziu dvoch demokratických štátov: Izraela a Palestíny. Prezident USA totiž zrejme príliš nepočíta s masívnym zapojením sa Európanov v Iraku. Lídri EÚ prijali Bushove posolstvo s pochopením a záujmom o ďalšiu spoluprácu.

„Ak Európa a Amerika stoja bok po boku, žiaden problém nás nemôže prekonať. Kým miznú minulé diskusie a objavujú sa nové povinnosti, začnime novú éru transatlantickej jednoty,“ uviedol Bush počas návštevy Bruselu. Kládol pritom dôraz najmä na to, aby pri rokovaniach a vyhláseniach pre médiá nerobil rozdiely medzi NATO a EÚ z hľadiska ich významu pre USA, pričom, samozrejme, vyjadril pochopenie pri odlišovaní špecifik týchto dvoch organizácií.

A ako hodnotili „ofenzívu šarmu“ americké denníky? „Zvážiac stav vzťahov medzi USA a Európou sa domnievame, že isté ústupky boli na mieste,“ tvrdil na úvod Bushovej cesty v Európe washingtonský konzervatívny denník The Washington Times. Ústupkom americkej strany bola podľa neho Bushova verbálna

podpora vzniku „európskeho superštátu“ a jasné vyjadrenie, že „nebude strácať čas opozíciou voči byrokratizácii Európy“. Podľa The Washington Times by však Biely dom mal „držať líniu“ v opozícii voči nemeckým a francúzskym snahám vytvoriť multipolárny svet predajom zbraní v Číne. Prezident by sa mal pritom oprieť o štyristoročnú tradíciu britskej politiky voči kontinentu. „Jednoducho povedané, táto politika volá po podpore druhotriednych európskym mocnosťami... Administratíva by mala podporovať právo východoeurópskych krajín, ktoré sú v opozícii proti európskej centralizácii, najmä keď sa Nemecko a Francúzsko uchýlia k nedemokratickým taktikám.“³ Pri hodnotení reakcií amerických médií je však potrebné dodať, že mnohé televízne stanice, vrátane CNN, nevenovali summitu Bush – Putin takmer žiadnu pozornosť, a ak aj áno, zväčša to nebolo bez „tradičných“ fotografických nepresností.

PRVÝ KROK

„Prvý krok smerom k urovnaniu americko-európskych sporov“ – takto charakterizovali cestu amerického prezidenta G. Busha po Európe viacerí odborníci na transatlantické vzťahy.⁴ Pozitívne tiež hodnotili skutočnosť, že do európskeho „turné“ Bush zaradil aj stretnutie s ruským prezidentom. Názory na výsledky tohto stretnutia v Bratislave sú však rôzne. Niektorých sklamať, že Bush bol v kritike demokracie a dodržiavania ľudských práv v Rusku veľmi mierny a zdržanlivý. Iní, naopak, pozitívne hodnotili fakt, že sa neotvorili žiadne ostré konflikty a rozpory vo vzájomných vzťahoch a teda, že prezidenti odolali tlaku zvonku i zvnútra krajiny. Hoci summit Bush – Putin nebol prelomový z tematického ani významového hľadiska, bol dobrým základom ďalšej spolupráce z pohľadu zahraničnopolitických priorít druhej Bushovej administratívy.

(Autorka je analytičkou Inštitútu pre verejné otázky)

Pozn. redakcie: Analýzu bratislavského summitu z pohľadu Ruskej federácie uverejníme v najbližšom vydaní Bezpečnostných analýz.

SUMMARY

The author, Institute for Public Affairs Analyst, analyzes recent Bush-Putin summit in Bratislava from the American Perspective. While the summit was not a breaking event in terms of themes discussed nor significance of conclusions, it can be considered a sensible grounds for further cooperation between the two powers, regarding the foreign policy priorities of the second Bush Administration. Many have expected confrontational talks between the two leaders, as Bush had signaled previously, that he would discuss with Putin quality of democracy in Russia. In reality, however, Bush and Putin focused on issues where they share views, such as Iranian and North Korean nuclear programmes, Russia's WTO membership, energy supplies and of course - the major problem - global terrorism.

POZNÁMKY

¹ Raus, Daniel: Ideály a realizmus. Týždeň 9/2005, s. 19.

² www.globalsecurity.org/wmd/library/news/russia/2005/russia-050301-rianovosti01.htm.

³ Odstavec citovaný podľa Kittler, Juraj: Zlé správy pre Američanov. Formát 9/2005, s. 14 – 15.

⁴ Pozri Dve otázky. Rozhovor s Carlom Gershmanom. Týždeň 9/2005, s. 20; Možno obdivovať USA, ale byť aj dobrým Európanom. Rozhovor so Jacquem Rupnikom. Domino fórum, č. 10, 2005, s. 8.

AMERICKÉ A RUSKÉ STRATEGICKÉ JADROVÉ SILY (1. časť)

Súčasťou stretnutia a rozhovorov najvyšších predstaviteľov Spojených štátov amerických G. W. Busha a Ruskej federácie V. V. Putina počas bratislavského summitu vo februári 2005 bola nepochybne aj otázka jadrového strategického potenciálu obidvoch krajín. Podrobnosti diskusie o tejto citlivej téme samozrejme nie sú určené pre širšiu verejnosť a ostávajú predmetom utajenia. Napriek tomu však možno na základe dostupných zdrojov a zverejnených informácií aspoň čiastočne analyzovať aktuálnu situáciu v tejto sfére.

Tento článok sa podrobnejšie venuje len útočným prostriedkom a ich nosičom, keďže samotné strategické sily sú veľmi širokou škálou prostriedkov a systémov, ktoré riešia komunikačné, rozhodovacie a okrem útočných aj obranné úlohy. Téma strategickú, ale v ostatnom čase aj nestrategickú, protiraketovú obranu je dnes mimoriadne aktuálna na celom svete. Napriek tomu, že v súčasnosti disponujú strategickými jadrovými zbraňami aj iné krajiny, USA a Rusko aj naďalej zostávajú jedinými jadrovými mocnosťami, ktoré disponujú kompletnou a efektívnou triádou. Odborná terminológia označuje termínom triáda kompletný rad strategických jadrových bojových častí, ktoré sú odpaľované zo zeme, zo vzduchu a zo svetových oceánov.

STRATEGICKÉ JADROVÉ SILY USA

Strategické jadrové sily Spojených štátov amerických sú organizačne zaradené pod strategické veliteľstvo Spojených štátov alebo US STRATCOM (*United States Strategic Command*), ktoré je delené na výkonné sily (*Task Forces*), geograficky odlúčené jednotky a služobné komponenty. Pod výkonné sily patria lietadlá pre tankovanie vo vzduchu, letecké komunikačné stanovišťa, ponorky s balistickými raketovými riadenými strelami, medzikontinentálne raketové riadené strely štartujúce z pozemných základní a strategické bombardovacie a prieskumné lietadlá. Medzi služobné komponenty patrí kozmické veliteľstvo vzdušných síl, strategické veliteľstvo pozemných síl a veliteľstvo protikozmickej a protiraketovej obrany pozemných síl, strategické veliteľstvo síl námornej pechoty, veliteľstvo námornej bojovej siete a strategické vzdušné sily.

Medzi geograficky odlúčené jednotky patrí operačné centrum v Čejenských horách CMAFS (*Cheyenne Mountain Air Force Station*), spoločné informačné operačné centrum JIOC (*Joint Information Operation Centre*) a spoločné výkonné sily pre globálne sieťové operácie JTF-GNO (*Joint Task Forces – Global Network Operations*). Celé americké strategické sily prežívajú v súčasnosti obdobie intenzívnej prestavby a reštrukturalizácie. V súlade so zmluvami o obmedzení strategických zbraní sa výrazne znižuje počet jednotiek s medzikontinentálnymi balistickými raketovými riadenými strelami odpaľovanými z pozemných základní a ich počet vo výzbroji. Znižuje sa aj množstvo bojových častí. Všetky riadené strely, ktoré zostanú do budúcnosti zachované, budú vyzbrojené jedinou bojovou časťou. Aj počty bombardérov sú nižšie než bolo v rokoch studenej vojny. Hlavným komponentom triády bude námorný segment s raketonosnými ponorkami vyzbrojenými riadenými strelami s viacerými samostatne manévrujúcimi bojovými časťami. Znižujú sa aj početné stavy personálu a implementujú sa najnovšie technológie do systémov riadenia a velenia.

AMERICKÝ NÁMORNÝ SEGMENT

Americká flotila ponoriek s balistickými raketovými riadenými silami sa vďaka rozsiahlym operačným priestorom svetových

oceánov a veľkej mobilite pokladá za najodolnejšiu časť celej jadrovej triády USA. V súčasnosti je vyzbrojená raketonosnými ponorkami triedy OHIO. Tieto ponorky s dĺžkou 170 metrov a výtlakom pod vodou 19 000 ton sú poháňané jedným atómovým reaktorom a jednou lodnou skrutkou a disponujú odpaľovacími zariadeniami pre 24 medzikontinentálnych balistických raketových riadených striel. Celkovo bolo vyrobených 18 ponoriek triedy OHIO. Na začiatku služby bolo prvých osem plavidiel vyzbrojených raketovými riadenými strelami UGM-96A TRIDENT I C-4. Od deviateho vyrobeného plavidla pokrsteného menom USS Tennessee (SSBN 734) boli ponorky triedy OHIO vyzbrojované novými balistickými raketovými riadenými strelami UGM-133A TRIDENT II D-5, ktoré majú podstatne väčšiu únosnosť aj dolet. Štyri ponorky prvej série sú modifikované na nesenie novších riadených striel TRIDENT II D-5. Prestavbu prvých dvoch ponoriek na nový raketový systém dokončili v roku 2002 a skončenie modernizácie ďalších dvoch je naplánované na roky 2005 a 2006.

Prvé štyri vyrobené ponorky triedy OHIO priebežne zbavia pôvodného balistického raketového systému a postupne ich zmodernizujú na riešenie špeciálnych úloh, akými sú diverzné operácie, spravodajské misie, protiteroristická činnosť a taktické údery proti bodovým cieľom s pomocou okridlených riadených striel radu UGM-109. Prvé plavidlo, ktoré bude prestavané na viacúčelovú nestrategickú ponorku pre špeciálne operácie, skončilo službu v strategických silách v októbri 2002 a ďalšie dve ho nasledovali na konci roku 2003.

Všetko nasvedčuje tomu, že balistické medzikontinentálne raketové riadené strely UGM-96A TRIDENT I C-4 zostanú v operačnej službe až do roku 2006. Ponorková balistická raketová riadená strela TRIDENT I C-4 má celkovú dĺžku 10,39 metra, priemer 1,88 metra a štartovaciu hmotnosť 33 000 kilogramov. Táto trojstupňová riadená strela s pohonnými jednotkami spaľujúcimi tuhé pohonné hmoty má maximálny dolet 7 400 kilometrov. Riadená strela TRIDENT I C-4 štandardne k cieľu dopraví až 8 samostatne manévrujúcich bojových blokov MK 4 s termonukleárnou náložou typu W-76. Každá nálož typu W-76 má tritolový ekvivalent 100 kiloton (stotisíc ton TNT). Existuje možnosť vybaviť riadenú strelu až štrnástimi bojovými blokmi MK 4, ale v tomto prípade sa skracuje jej celkový dolet. Podľa dostupných údajov posledné varianty riadených striel TRIDENT I C-4, ktoré sú vybavené novým kombinovaným navigačným systémom MK 5 (orientácia podľa hviezd / inerciálny navigačný systém), dosahuje kruhovú chybu odklonenia 380 metrov od cieľa.

Nosným typom námornej strategickú balistickej riadenej strely americkej triády, ktorou je v súčasnosti vyzbrojených 12 raketonosných ponoriek triedy OHIO, je riadená strela UGM-133A TRIDENT II D-5. Podľa názoru mnohých odborníkov ide o najdôležitejšiu časť súčasného jadrového arzenálu USA. Balistická riadená strela TRIDENT II D-5 vznikala ako podstatne zväčšený a zmodernizovaný variant predošlého typu riadenej strely UGM-96A TRIDENT I C-4. Dolet novej balistickej riadenej strely umožnil ostreľovať hociktorý strategický cieľ na severnej hemisfére z raketonosných ponoriek zakotvených v domácich

AMERICKÁ JADROVÁ TRIÁDA

	Typ strategického nosiča	Typ riadenej strely (RS)	Typ jadrovej zbrane
Námorný segment	Ponorka s jadrovým pohonom OHIO – 2 kusy	Medzikontinentálna raketová RS UGM-96A TRIDENT I – 48 kusov (vo výzbroji len do roku 2006)	samostatne navádzaný bojový blok MK4 s termonukleárnou časťou W76 – 384 kusov
	Ponorka s jadrovým pohonom OHIO – 12 kusov	Medzikontinentálna raketová RS UGM-133A TRIDENT II – 288 kusov	samostatne navádzaný bojový blok MK5 s termonukleárnou časťou W88 – 2304 kusov
Pozemný segment	– (stacionárne odpaľovacie silo)	Medzikontinentálna raketová RS LGM-30G MINUTEMAN III – 500 kusov	samostatne navádzaný bojový blok MK21 s termonukleárnou časťou W87 – 500 kusov
	– (stacionárne odpaľovacie silo)	Medzikontinentálna raketová RS LGM-118A PEACEKEEPER – 50 kusov (vo výzbroji len do septembra 2005)	samostatne navádzaný bojový blok MK21 s termonukleárnou časťou W87 – 500 kusov
Vzdušný segment	Podzvukový bombardér Boeing B-52H STRATOFORTRESS – 56 kusov	Okrídlená RS AGM-86B Okrídlená RS AGM-129A – ich aktuálny počet v strategických silách nie je presne známy	termonukleárna časť W80 – 860 kusov (len pre okrídlené RS typu AGM) letecké jadrové bomby B83 a B61 – vo výzbroji strategických síl približne 800 kusov B53 vyradované z výzbroje
	Podzvukový bombardér konceptie „Stealth“ Northrop Grumman B-2A SPIRIT – 16 kusov		

prístavoch. Riadená strela TRIDENT II D-5 je podstatne väčšia ako jej predchodkyňa. Jej dĺžka dosahuje 13,58 metra, priemer 2,11 metra a štartovacia hmotnosť 58 900 kilogramov. Vo všetkých troch stupňoch sa používa tuhé palivo s vyšším špecifickým impulzom a maximálny dolet dosahuje až 11 100 kilometrov. Základný variant výzbroje predstavuje osem samostatne manévrujúcich bojových blokov MK 5 s termonukleárnou náložou typu W-88 (tritolový ekvivalent 475 kiloton). Podobne ako u jej predchodkyne, riadenú strelu TRIDENT II D-5 možno vybaviť až štrnástimi bojovými blokmi MK 4, ale za cenu skrátenia jej celkového doletu. Táto balistická riadená strela používa navigačný systém MK 6, ktorý okrem orientácie podľa hviezd a inerciálneho navigačného systému používa aj údaje družicového navigačného systému GPS, a jej presnosť v cieľi dosahuje kruhový chybu odklonenia 90 metrov od cieľa.

Na začiatku roku 2005 americké strategické veliteľstvo disponuje dvanástimi ponorkami triedy OHIO s riadenými strelami UGM-133A TRIDENT II D-5 a dvojicou ponoriek rovnakej triedy so staršími riadenými strelami UGM-96A TRIDENT I C-4, čo predstavuje celkový potenciál 336 riadených striel s 2 688 samostatne navádzanými termonukleárnymi bojovými blokmi.

AMERICKÝ POZEMNÝ SEGMENT

Pozemná časť americkej triády je v súčasnosti vyzbrojená dvoma základnými typmi balistických medzikontinentálnych raketových riadených striel – strelami LGM-30G MINUTEMAN III a strelami LGM-118A PEACEKEEPER. Z dôvodu prístúpenia USA k medzinárodným bilaterálnym zmluvám s Ruskou federáciou o obmedzení strategických zbraní START (*Strategic Armaments Reduction Treaty*) sú riadené strely PEACEKEEPER

vyradované zo služby. Ku koncu roku 2005 zostane jediným typom americkej balistickej raketovej riadenej strely štartujúcej z pozemného (presnejšie povedané podzemného) odpaľovacieho zariadenia strela MINUTEMAN III. Zmluva START II redukuje počet balistických raketových riadených striel na 500 riadených striel vyzbrojených jedným bojovým blokom. Riadené strely MINUTEMAN III sú priebežne konvertované na nesenie jedného bojového bloku a neustále modernizované. Predpokladá sa ich zachovanie vo výzbroji najmenej do roku 2020.

Trojstupňová balistická medzikontinentálna raketová riadená strela LGM-30G MINUTEMAN III má celkovú dĺžku 18,2 metra, najväčší priemer (priemer 1. stupňa) 1,7 metra a štartovaciu hmotnosť 35 300 kilogramov. Jej maximálny dolet je 13 000 kilometrov. Základný variant tejto strely bol vyzbrojený trojicou samostatne manévrujúcich návratových blokov MK12 alebo MK 12A, z ktorých každý bol vybavený termonukleárnou náložou W-62 s tritolovým ekvivalentom 170 kiloton alebo W-78 (340 kiloton). V súčasnosti sú všetky balistické riadené strely postupne modifikované na nesenie jediného návratového bloku W-87-0 s tritolovým ekvivalentom 300 kiloton.

Americké medzikontinentálne balistické raketové riadené strely sú umiestnené v podzemných šachtových zodolnených odpaľovacích zariadeniach na teritóriu základní vzdušných síl Francis E. Warren AFB (90. krídlo strategických riadených striel) na teritóriu štátov Wyoming, Nebraska a Colorado, Minot AFB (91. krídlo strategických riadených striel) na teritóriu štátu Severná Dakota a Malmstrom AFB (341. kozmické krídlo) v štáte Montana. Pod 90. krídlo organizačne spadajú 319., 320. a 321. letka strategických riadených striel. Ďalšou jednotkou v aktívnej pohotovosti, ktorá je vyzbrojená riadenými strelami MINUTEMAN III, je 91. krídlo, pod ktoré sú začlenené 740., 741.

a 742. letka. Pod 341. kozmické krídlo organizačne patria 10., 12., 490. a 564. letka strategických riadených striel.

Dôvodom nového označenia kozmického krídla je skutočnosť, že strategické medzikontinentálne balistické riadené strely v podzemných silách organizačne spadajú pod Kozmické veliteľstvo amerických vzdušných síl a dá sa predpokladať postupné premenovanie aj zostávajúcich jednotiek podľa tohto kľúča.

Najmodernejšia raketová konštrukcia pozemného segmentu americkej triády je medzikontinentálna balistická raketová riadená strela LGM-118A PEACEKEEPER, svojho času verejnosti známa pod označením programu MX. Spojené štáty začali tento výkonný raketový nosič rozmiestňovať na bojové pozície od decembra 1986. PEACEKEEPER nesie až desať nezávisle manévrujúcich bojových blokov MK 21 s termonukleárnou náložou W-87-0 s tritolovým ekvivalentom 300 kiloton. Rozmiestnenie všetkých päťdesiatich operačných balistických raketových riadených striel PEACEKEEPER do ich podzemných šachtových odpaľovacích zariadení bolo ukončené do decembra 1988. Dĺžka tejto štvorstupňovej riadenej strely je 21,6 metra, priemer 2,34 metra a jej štartovacia hmotnosť je 88 300 kilogramov. Maximálny dolet s desiatimi nezávisle manévrujúcimi bojovými blokmi Avco MK 21 s termonukleárnymi náložami W-87-0 je 10 900 kilometrov a viac. Podpisom zmluvy START II v januári 1993 sa USA vzdali celého programu striel PEACEKEEPER. Všetky doposiaľ bojovo aktívne riadené strely tohto typu sú dislokované v rámci 400. letky strategických riadených striel vo Wyomingu, ktorá organizačne patrí pod 90. krídlo strategických riadených striel s veliteľstvom na základni vzdušných síl Francis E. Warren AFB. Posledná balistická riadená strela PEACEKEEPER bude vyradená z výzbroje do 30. septembra 2005.

Do budúcnosti zostane jedinou aktívnou výzbrojou pozemného segmentu amerických strategických síl 500 medzikontinentálnych balistických raketových riadených striel LGM-30G MINUTEMAN III, z ktorých každá bude vyzbrojená jednou termonukleárnou bojovou časťou.

AMERICKÝ VZDUŠNÝ SEGMENT

Základom tretieho segmentu jadrovej strategickej triády USA sú ťažké podzvukové bombardovacie lietadlá Northrop Grumman B-2A Block 30 SPIRIT a Boeing B-52H STRATOFORTRESS. Príležitostne sú deklarované v zostave amerických strategických síl aj ťažké podzvukové bombardéry Boeing B-1B LANCER. Tieto stroje však v súčasnosti riešia iné, hlavne taktické konvenčné úlohy v rámci bojových operácií amerických ozbrojených síl. Všetkých 16 operačných bombardovacích lietadiel B-2A SPIRIT je zaradených k 509. strategickému bombardovaciemu krídlu dislokovanému na leteckej základni Whiteman AFB v štáte Montana. Americké Strategické veliteľstvo ďalej disponuje celkovo 56 operačnými bombardovacími lietadlami B-52H STRATOFORTRESS, ktoré sú dislokované na základniach vzdušných síl Barksdale AFB (2. bombardovacie krídlo v zostave 11. letky, 20. letky a 96. letky) v štáte Louisiana a Minot AFB (5. bombardovacie krídlo s 23. letkou) v štáte Severná Dakota.

Podzvukové bombardovacie lietadlo B-2A SPIRIT so zníženou zachytiteľnosťou (technológia Stealth) je štvormotorové samokrídlo s rozpätím 52,12 metra, dĺžkou 20,9 metra a výškou 5,18 metra. Stroj s dvojmiestnou posádkou a maximálnou vzletovou hmotnosťou 170 070 kilogramov má maximálny dolet bez doplňovania paliva počas letu 12 800 kilometrov. Kapacita lietadla B-2A SPIRIT je 16 voľne padajúcich (gravitačných) termonukleárných leteckých bômb typov B83-1 alebo B61 (verzia 7 a 11), ktoré sú umiestnené na dvoch rotačných závesníkoch vo vnútornej bombovnici.

Letecká bomba B 83 má dĺžku 3,65 metra a priemer približne 46 – 50 centimetrov. Zbraň s hmotnosťou 1 093 kilogramov patrí svojou účinnosťou do megatonovej triedy (variabilná hodnota). Celkovo bolo vyrobených 650 týchto bômb. Letecké bomby B 61 sú v súčasnosti najrozšírenejšou zbraňou svojho druhu v inventári všetkých zložiek amerických ozbrojených síl. Zbraň s dĺžkou 3,59 metra a priemerom 33,8 centimetra má hmotnosť 322 kilogramov. Jej kilotonáž je variabilná v rozsahu 100 – 500 kiloton. Celkovo je v skladoch do 2 400 bômb tohto typu.

Podzvukové bombardovacie lietadlo B-52H STRATOFORTRESS je maximálne zmodernizovaným variantom veterána z 50. rokov minulého storočia, ktorý je optimalizovaný pre nesenie širokej škály presných strategických aj taktických zbraňových systémov súčasnosti. Tento osemmotorový kolos s dĺžkou 49,04 metra, rozpätím krídla 56,39 metra a výškou 12,40 metra má maximálnu vzletovú hmotnosť 221 280 kilogramov. Bombardér B-52H STRATOFORTRESS má päťčlennú posádku a jeho maximálny dolet bez doplňovania paliva počas letu je 14 380 kilometrov. Pri plnom využití všetkých podvesných bodov odviez jeden bombardér 20 okrídlených riadených striel AGM-86B (8 kusov na vnútorných rotačných adaptéroch a 12 na viacnásobných podkrídlivých adaptéroch) alebo 12 okrídlených riadených striel AGM-129A so zníženou zachytiteľnosťou (len na viacnásobných podkrídlivých závesníkoch). Oba typy týchto riadených striel sú vyzbrojené termojadrovou bojovou časťou W-80-1 s tritolovým ekvivalentom 5 – 150 kiloton. Podľa dostupných údajov bolo vyrobených 1 739 okrídlených riadených striel AGM-86B (mnohé boli konvertované na konvenčné výrobky a použité pre bojovú činnosť) a celkovo 461 modernejších okrídlených riadených striel AGM-129A.

Strategická okrídlená riadená strela AGM-86B má dĺžku 6,32 metra, priemer trupu 62 centimetrov, rozpätie krídla 3,66 metra a štartovaciu hmotnosť 1 450 kilogramov. Dopredný let zabezpečuje prúdový motor Williams F107-WR-101 a jej maximálny dolet je 2 400 kilometrov. Najmodernejšia americká okrídlená riadená strela AGM-129A má dĺžku 6,35 metra, priemer trupu 70,5 centimetra, rozpätie krídla 3,10 metra a štartovaciu hmotnosť 1 680 kilogramov. Strelu s vysokou podzvukovou rýchlosťou poháňa jeden prúdový motor Williams F112-WR-100 a jej maximálny dolet je 3 000 kilometrov. Alternatívne môže B-52H STRATOFORTRESS dopravovať k cieľom dve termojadrové letecké bomby B53 alebo osem termojadrových leteckých bômb B-61-11 alebo osem termojadrových leteckých bômb B83-1.

Termonukleárna letecká bomba B53 je najväčšia a najvýkonnejšia letecká bomba v americkom jadrovom inventári. Táto bomba s dĺžkou 3,86 metra, priemerom 1,27 metra a hmotnosťou 3 995 kilogramov má tritolový ekvivalent 9 Megaton (9 miliónov ton trinitrotoluenu). Presnejšie údaje o celkových počtoch termojadrových leteckých bômb vo výzbroji strategického letectva a ich konkrétnejšej kilotonáži podľa jednotlivých jednotiek a možných cieľov nie sú z pochopiteľných dôvodov prístupné.

(Autor je nezávislým publicistom v oblasti vojenstva. Prehľad typov a stavov ruských ofenzívnych strategických síl bude uverejnený v druhej časti článku v Bezpečnostných analýzach 3/2005.)

SUMMARY

The author, independent analyst on military affairs offers overview of current type and status of American strategic nuclear resources – naval, ground and air forces, evaluating the naval segment to be the strongest from the triad. Second part of the article, analysis of Russian strategic nuclear forces, will be published in the next issue of Security Analyses.

PROTITERORISTICKÁ STRATÉGIA USA A RUSKEJ FEDERÁCIE

Po udalostiach z 11. septembra 2001 a rade nasledujúcich teroristických útokov na Bali, v Istanbule, Madride či Beslane došlo k prehodnoteniu spôsobu boja proti terorizmu. Tento fenomén nadobudol celosvetový rozmer a prinútil nielen postihnuté krajiny, ale aj štáty, ktorých sa dotýka len potenciálne, zmeniť vnímanie bezpečnostných ohrození a prispôsobiť svoju protiteroristickú stratégiu novým podmienkam. Tento príspevok sa venuje hlavným charakteristikám teroristických hrozieb pre USA a Ruskú federáciu a ich stratégiám na elimináciu ohrození.

CHARAKTER TERORISTICKÝCH HROZIEB PRE USA

Koniec studenej vojny a bipolárneho usporiadania sveta zmenil podmienky pre pôsobenie islamských radikálnych hnutí a teroristických skupín. Popri tradičnom nepriateľovi, ktorým bol Izrael, sa ich pozornosť začala sústreďovať aj na „prozápadné režimy“ Blízkeho východu a na ich hlavného spojenca – USA. Kým ich prvotným cieľom bolo zničenie štátu Izrael a vyriešenie izraelsko-palestínskeho konfliktu, v 90. rokoch k tomuto cieľu pribudlo rozšírenie islamských náboženských vládných systémov v čo možno najväčšom počte arabských či moslimských krajín.

Už pred vojnou v Perzskom zálive (1991), a ešte intenzívnejšie po nej boli ako nepriateľ číslo jeden identifikované Spojené štáty. USA predstavujú v očiach islamských radikálov protipól ich hodnôt a postojov. Islamskí fundamentalisti vnímajú osobnú slobodu, pluralitu či demokraciu ako závažné ideologické ohrozenie. Okrem vytrvalej podpory Izraela sú USA vnímané ako hrozba aj kvôli svojmu postaveniu dominantnej politickej a hospodárskej veľmoci a ich šíriacemu sa socio-kultúrnemu vplyvu na arabské krajiny.

Bezprecedentný teroristický úder, ktorý zasadila Spojeným štátom v septembri 2001 Al-Kájda, sa stal milníkom, po ktorom sa zmenilo vnímanie asymetrických bezpečnostných ohrození a začal sa nový typ vojny tretieho tisícročia – globálny boj proti terorizmu. Napriek vojenskej či ekonomickej prevahe USA sa bin-Ládinovi podarilo nájsť slabé miesta. Útok však neostal bez odozvy.

Americká vojna proti terorizmu začala v roku 2001 prebiehať v dvoch paralelných líniiach. Prvá sleduje strednodobý cieľ likvidácie teroristickej organizácie Al-Kájda, druhá sa zameriava na dlhodobý cieľ potlačenia medzinárodného terorizmu a všetkých teroristických organizácií a skupín bez ohľadu na ich ideologickú a politickú orientáciu. Americkí politici, vládni aj nezávislí experti sa zhodujú na tom, že boj proti terorizmu bude dlhým a náročným zápasom prebiehajúcim vo viacerých dimenziách.

Po zvrhnutí Talibanu v Afganistane smerovalo úsilie USA a ich spojencov na režim Saddáma Husajna, ktorý považovali za podrokovateľa terorizmu. S odstupom času je zrejmé, že tento krok možno vnímať pozitívne, keďže odstránili diktátorský režim potierajúci ľudské práva a disponujúci technológiami na oživenie výroby zbraní hromadného ničenia. Otvorenou však zostáva otázka, do akej miery sa USA a ich spojencom podarí stabilizovať povojnový Irak a v akom časovom horizonte demokraticky zvolené iracké autority zaistia bezpečnosť v krajine vlastnými silami.

CHARAKTER TERORISTICKÝCH HROZIEB PRE RUSKO

Sovietsky zväz bol objektom záujmu islamských fundamentalistov už počas dvadsaťročnej okupácie Afganistanu. Po rozpade ZSSR sa ich pozornosť dočasne odvrátila od vývoja na území Ruskej federácie. Niektoré radikálne náboženské skupiny sa aktivizovali v oblasti Strednej Ázie (Uzbekistan, Tadžikistan), ale nepodarilo sa im dosiahnuť žiadne výraznejšie úspechy pri presadzovaní svojich zámerov. Situácia v Rusku sa nezmenila ani počas prvej vojny v Čečensku (1994 – 96), ktorej cieľom bolo odtrhnutie Čečenska od RF a jeho osamostatnenie sa na národnom princípe. Až v poslednej fáze vojny prikořčili čečenskí povstalci k teroristickým útokom na civilné ciele v susedných oblastiach RF (napr. nemocnica v Buďonovsku). V rokoch 1997 – 99, po stiahnutí ruských vojsk, však Če-

čenci nedokázali vytvoriť zo separatistického Čečenska fungujúci štát a vzrástol vplyv zahraničných wahhábistických fundamentalistov a miestnych predstaviteľov organizovaného zločinu. Čečensko sa stalo, podobne ako Afganistan za vlády Talibanu, základňou teroristov a regionálnych zločineckých štruktúr.

V roku 1999 došlo k doteraz neobjasneným teroristickým útokom na obytné domy v Moskve a zároveň k ozbrojenému útoku na Dagestan, ktorý bol riadený z Čečenska. Vtedajší premiér a neskôr prezident Vladimir Putin pristúpil k vojenskému riešeniu. Aj keď sa ruským jednotkám podarilo obsadiť Čečensko už za niekoľko mesiacov, nezískali nad územím plnú kontrolu a ani v súčasnosti nie je situácia pokojná. V boji proti ruským jednotkám pokračujú dve organizované zložky. Prvou sú skupiny ozbrojencov hlásiace sa k medzinárodne neuznávanej čečenskej vláde, vedenej prezidentom Maschadovom až do jeho smrti v marci 2005. Druhou zložkou sú skupiny blízke poľnému veliteľovi Basajejovi, ktoré majú napojenie na zahraničných islamských fundamentalistov.

Po obsadení Grozného ruskou armádou vo februári 2000 ostala bezpečnostná situácia naďalej nestabilná a v roku 2004 došlo k dvom významným udalostiam, ktoré ovplyvnili situáciu v Čečensku a aj v samotnom Rusku. V máji 2004 to bol atentát v Groznom, pri ktorom zahynul Ruskom podporovaný čečenský prezident Kadyrov a v septembri 2004 čečenský terorista na rozkaz Š. Basajeja obsadili základnú školu v ingušskom Beslane v susedstve Čečenska a zadržali približne 1 000 civilistov. Po rukojemníckej dráme a následnej vyslobodzovacej akcii, ktorá si vyžiadala vyše 300 mŕtvych, došlo k posunu v postojoch najvyšších ruských politických predstaviteľov. Teroristická hrozba sa umiestnila na vrchole rebríčka aktuálnych bezpečnostných ohrození.

PROTITERORISTICKÁ STRATÉGIA USA

Po 11. septembri 2001 USA vypracovali protiteroristickú stratégiu, ktorá plánuje v boji proti terorizmu využiť všetok dostupný politický, hospodársky a vojenský potenciál Ameriky, ako aj prostriedky medzinárodnej spolupráce. Cieľom stratégie je pôsobiť proti teroristickým skupinám tak, aby boli izolované jedna od druhej a od svojich podporovateľov, pričom kľúčovým bodom je včasná identifikácia možných hrozieb a snaha o ich znemožnenie. Stratégia považuje za nevyhnutnú spoluprácu s ostatnými spojeneckými krajinami a vytváranie a udržiavanie medzinárodnej protiteroristickej koalície. Hlavnými mechanizmami boja proti terorizmu sú diplomacia, trestné právo, finančná kontrola, vojenská sila a spravodajské služby. Základnou požiadavkou stratégie je koordinované využitie týchto nástrojov, keďže každý z nich má v boji proti terorizmu svoje limity a jeho samostatné využitie nemôže priniesť požadovaný úspech.

Prvý nástroj, diplomacia, je nevyhnutný na získanie podpory ďalších zahraničnopolitických aktérov, či už medzinárodných organizácií alebo jednotlivých krajín. Tento nástroj priniesol výsledky v Afganistane v roku 2001, keď USA získali širokú medzinárodnú podporu, problematikejšie ju bolo získať v operácii v Iraku v roku 2003. USA sa teda začali sústreďovať viac na bilaterálne vzťahy a spoluprácu so spojencami, ktorých pomoc je pre nich najdôležitejšia (Veľká Británia, Izrael, Pakistan, Saudská Arábia, atď.).

Ďalší nástroj, trestné právo, vytvára priestor pre medzinárodnú spoluprácu na základe všeobecne uznávaných legislatívnych pravi-

diel a noriem. Má tiež vplyv na mieru verejnej podpory v demokratických krajinách. Tá sa odvíja od výsledkov vyšetrovania teroristických činov, cez zadržanie podozrivých, až po ich odsúdenie v prípade preukázanej trestnej zodpovednosti za teroristické činy. V rokoch 2002 – 2003 americký Kongres prijal celý rad zákonov, ktoré zvýšili právomoci výkonných orgánov v boji proti terorizmu.

Cieľom tretieho nástroja, finančnej kontroly, je eliminácia finančných zdrojov a logistickej podpory teroristov. Aj tu je, v záujme efektivity, dôležitou podmienkou medzinárodná spolupráca, ktorá umožní sledovanie a odhalenie tokov finančnej a materiálnej podpory teroristickým organizáciám. USA po roku 2001 iniciovali celý rad aktivít nielen na domácej pôde, ale aj v rámci medzinárodných organizácií (OSN, G8, WTO, OECD), ktoré boli zamerané na sledovanie finančného prepojenia medzinárodného terorizmu s organizovaným zločinom.

Štvrtým kľúčovým nástrojom je vojenská sila. Jej použitie však má svoje limity, spočívajúce v charaktere cieľov, ktorými v prípade protiteroristických operácií nie sú klasické vojenské ciele nepriateľského štátu, ale ťažko zistiteľné a zasiahnuteľné malé základne a pohyblivé skupiny teroristov. Vo väčšine prípadov totiž hrozba pochádza od neštátnych aktérov, akými sú rôzne teroristické organizácie. Vojenské údery majú len obmedzenú schopnosť ich zastrašenia a zničenia. Z týchto dôvodov USA použili vojenskú silu nepriamo a nasmerovali ju proti režimom, ktoré považovali za podporovateľov terorizmu, a teda za latentnú hrozbu. Vojenské operácie v Afganistane a v Iraku v rokoch 2001 a 2003 odstránili tamojšie vládnuce režimy a vytvorili podmienky pre použitie ďalších protiteroristických nástrojov. Nové vlády v Afganistane a v Iraku, ktoré vzišli z demokratických volieb, sa stali prijemcami rozsiahlej hospodárskej a finančnej pomoci.

Posledným nástrojom protiteroristickej stratégie USA sú spravodajské služby. Význam spravodajských služieb spočíva nielen v ich priamom podiele na odhalovaní a potláčaní teroristických aktivít, ale aj v ich nepriamom podiele na prevencii a včasnej výstrahe pred teroristickými hrozbami. Práve táto oblasť sa však ukázala byť v poslednom období najväčšou slabinou. Spravodajské služby nedokázali včas odhaliť prípravu teroristických útokov z 11. septembra 2001 a nesprávne vyhodnotili akútnosť bezpečnostných hrozieb zo strany režimu S. Husajna. V rokoch 2002 – 2004 došlo k rozsiahlej reforme amerických spravodajských služieb a k ich prispôbeniu novým úlohám. Jednou z najdôležitejších zmien je vytvorenie funkcie koordinátora týchto služieb, do ktorej bol vo februári 2005 menovaný John Negroponte, bývalý veľvyslanec USA pri OSN.

PROTITERORISTICKÁ STRATÉGIA RUSKA

Zásadný zlom vo vnímaní bezpečnosti v Rusku predstavoval útok v Beslane. Ruský prezident Putin považuje udalosti z augusta a septembra 2004 za prejav globálneho terorizmu. Putin považuje boj proti medzinárodnému terorizmu za jednu z prvorádnych úloh svojej vlády. Potvrdil tiež nemennosť politiky smerom k Čečensku, s dôrazom na stabilizáciu tamojšej situácie a potlačanie akýchkoľvek separatistických snáh.

V nadväznosti na to boli prijaté nové protiteroristické opatrenia, ktoré možno vnímať na dvoch úrovniach. Prvá skupina, priame opatrenia, mala priniesť okamžitý efekt. Išlo o úpravy, ktoré sprísnili bezpečnosť v školách, na letiskách a na ďalších miestach, ktoré by mohli byť cieľom teroristických útokov. Tiež došlo k bližšie nešpecifikovanému zefektívneniu činnosti spravodajských služieb a mocenských zložiek štátu zodpovedných za vnútornú bezpečnosť. V neposlednom rade medzi priame opatrenia patrila aj zmena vízovej a azylovej politiky voči cudzincom a príslušníkom tzv. „rizikových etník“ z oblasti Kaukazu (Čečenci, Inguši, Osetinci).

Druhá skupina, nepriame opatrenia, sa realizuje ako dlhodobé úsilie eliminovať a predchádzať všetkým druhom potencionálnych teroristických útokov. K týmto opatreniam možno radíť užšiu medzinárodnú spoluprácu v boji proti terorizmu, zlepšenie materiálnej a finančnej základne zložiek, ktoré majú v kompetencii protiteroristickú činnosť, zvýšenie efektivity práce spravodajských služieb a ich otvorenú spoluprácu so zahraničím v snahe eliminovať a predvídať možné bezpečnostné ohrozenia a v neposlednom rade mobili-

záciu verejnej mienky. Niektoré z novoprijatých opatrení boli už uvedené do praxe (zavedenie funkcie kontrolóra v bankových inštitúciách, sprísnenie pravidiel vydávania pasov a registrácie pobytu, vznik nových pohraničných základní na Kaukaze).

Ruská protiteroristická stratégia obsahuje popri týchto bezpečnostných aspektoch aj širšie politické a hospodárske aspekty. V prvom rade k nim patrí snaha o vytvorenie čečenských samosprávnych orgánov, ktoré by pomohli zlepšiť situáciu. V auguste 2004 sa v Čečensku konali prezidentské voľby, ktorých najhorúcejším kandidátom na víťazstvo bol favorit Moskvy A. Alchanov. Počas predvolebnej kampane sa snažil zdôrazniť potrebu zavedenia poriadku v krajine, ako aj snahu nekompromisne bojovať proti ozbrojencom, extrémistom, kriminálnym živlom a proti korupcii všetkých druhov. Po svojom zvolení Alchanov začal hospodársku reformu, ktorej súčasťou by malo byť vytvorenie 150 000 pracovných miest v horizonte piatich rokov. Podľa štatistických údajov z mája 2004 tvorila miera nezamestnanosti v Čečensku 70 %. Rozhodnutie ruskej vlády odovzdať časť kontroly nad obchodom s ropou do rúk predstaviteľov promoskovskej čečenskej vlády naznačuje, že hospodársky aspekt protiteroristickej stratégie sa rozvíja. Čečenská vláda bude môcť priamo rozhodovať o financiách získaných predajom ropy vyťaženej na jej území, pričom by mala najefektívnejšie posúdiť rozvojové potreby jednotlivých regiónov v rámci Čečenska.

Ruská protiteroristická stratégia nezanedbáva ani finančný aspekt. Dňa 5. októbra 2004 ohlásila Federálna finančno-kontrolná služba iniciatívu, ktorej cieľom má byť vytvorenie regionálneho zoskupenia na boj proti praniu špinavých peňazí a proti financovaniu teroristických aktivít. Do tohto zoskupenia by mali okrem Ruska patriť aj Čína, Bielorusko, Kazachstan, Kirgizstan, Tadžikistan a Uzbekistan.

ZÁVERY

Spoločným prvkom americkej aj ruskej protiteroristickej stratégie je jasné stanovenie cieľa v podobe eliminácie domáceho a medzinárodného terorizmu a presné vymedzenie nástrojov na jeho dosiahnutie. Obe stratégie predpokladajú koordinované využitie vojenských a bezpečnostných síl, spravodajských služieb, hospodárskych a finančných opatrení, politických nástrojov a v neposlednom rade aj diplomacie ako nástroja na koordináciu medzinárodnej spolupráce v boji proti terorizmu. Aj keď príčiny teroristických hrozieb proti USA majú odlišné pozadie ako v prípade Ruska, charakter týchto hrozieb je veľmi podobný. Prejavilo sa to najmä rozsiahlymi teroristickými útokmi proti takým cieľom, ktoré zaručujú maximálny možný počet civilných obetí. Tak ako 11. september 2001 sa stal prelomovým bodom v americkom vnímaní tohto typu bezpečnostných hrozieb, rovnako aj útok v Beslane v septembri 2004 zmenil ruské vnímanie terorizmu. Napriek týmto spoločným prvkom však americká a ruská protiteroristická stratégia zaznamenávajú jednu dôležitú odlišnosť. Zatiaľ čo Rusko čelí medzinárodnému terorizmu regionálneho rozsahu a Čečensko predstavuje pre Al-Káidu vedľajšie bojisko, USA čelia medzinárodnému terorizmu globálneho rozsahu a pre Al-Káidu predstavujú hlavný cieľ.

(Autor je študentom Katedry politológie FF UK v Bratislave)

SUMMARY

The article describes and compares anti-terrorism Russian and American anti-terrorism strategies. While there are definitely many differences in nature and type of potential threats to Russia and the USA, their strategies are comparable, for both nations perceive terrorism to be a global player. The US strategy focuses on isolating terrorist groups from each other and from their supporters, while early identifying potential threats and their pre-emption, using five major means – diplomacy, law, financial control, military and intelligence. Russia focuses on suppressing potential separatist efforts in Chechnya, which has become a cradle for terrorist and criminal groups. It has also enforced several immediate measures, such as increasing security at places that could possibly be a target for terrorists. It has also strengthened border controls and visa procedures. Russian strategy has also economic and financial dimension.